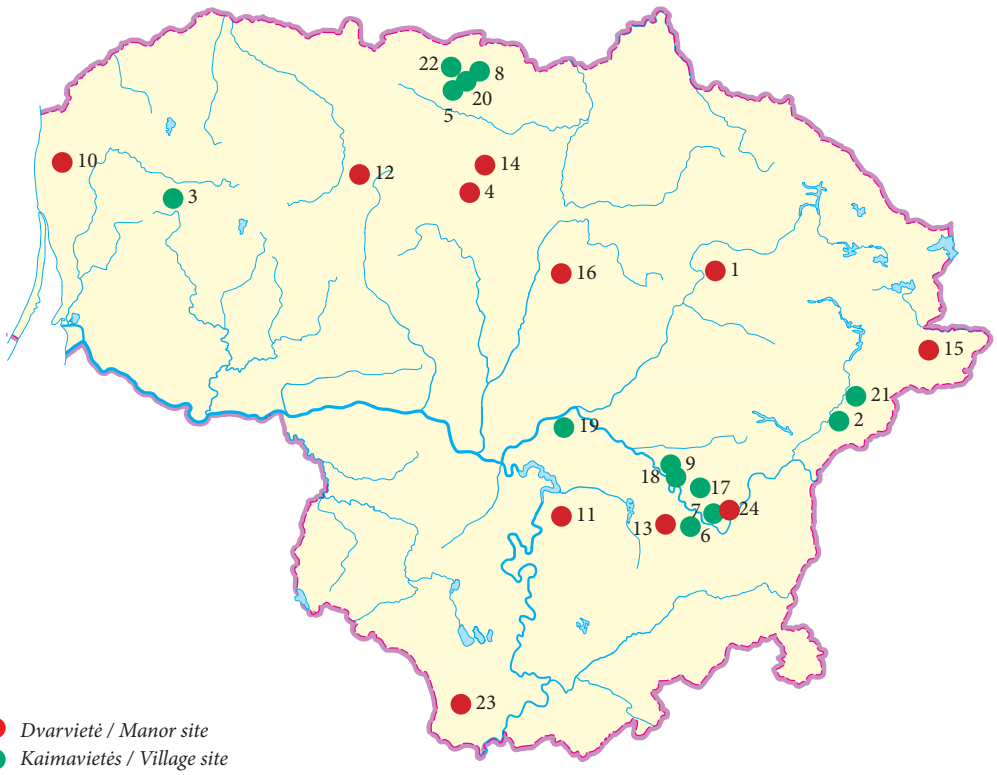
VII. Dvarvietės ir kaimavietės
Manor and village sites

Dvarvietė / Manor site
Kaimavietės / Village site

1 – Anykščiai
2 – Ažutakis (žr. I, XI)
3 – Bubėnai
4 – Burbiškis
5 – Džiugiai
6 – Grigiškės (žr. I)
7 – Gudeliai (žr. III)
8 – Kalnelis (žr. II)
9 – Kernavė
10 – Kretinga
11 – Kruonis
12 – Kurtuvėnai
13 – Lentvaris
14 – Pakruojis (ir X)
15 – Paliesius
16 – Pavermenys
17 – Pikutiškės
18 – Semeniškės (žr. II)
19 – Skaruliai (žr. III)
20 – Slėpsniai
21 – Sudota (žr. I)
22 – Šluostikiai
23 – Veisiejai
24 – Verkiai (žr. V)

Mindaugas Brazauskas

Kretingos dvaro sodyba

Kretingos miesto Š dalyje, Akmenos upės ir užtvenkto Dupulčio upelio santakoje esantys Kretingos dvaras ir parkas (G48K) žinomi nuo XVI a. Jį valdė Žemaičių seniūnai Kęsgailos, grafai Chodkevičiai, didikai Sapiegos, kunigaikščiai Masalskiai, grafai Potockiai, Zubovai ir Tiškevičiai. Kitoje santakos pusėje, dešiniajame Dupulčio krante yra X–XIII a. kapinynas. Istorinė *Duppie* (Dupulčių) vietovė paminėta Kuršo vyskupo Heinricho 1253 m. balandžio 5 d. rašte, ji lokalizuojama Dupulčio upelio pakrantėse.

Manoma, kad pirmieji dvaro sodybos pastatai buvo mediniai, nes XVIII a. paskutiniajame ketvirtyje vyskupo Igno Jokūbo Masalskio įsakymu pradėti statyti akmens ir plytų mūro pastatai. Jų situacija užfiksuota XVIII a. Kretingos dvaro plane ir dokumentuose (*LVIA*, f. SA, b. 19548, l. 5). Labiausiai dvaro pastatų ansamblis pakito XIX a. I pusėje, kai grafai Zubovai nugriovė senosios statybos pastatus. Pakeitus dvaro sodybos išplanavimą pastatyti naujoviški tinkuoto mūro rūmai, priskiriami secesinės architektūros stiliui, pradėtas kurti parkas. Nuo 1875 m. Kretingos dvarą valdęs grafas Juozapas Tiškevičius toliau plėtojo dvaro ansamblį.

Artimiausi tiriamai teritorijai archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai vykdyti Kretingos dvaro sodybos rūmų parteryje 2004 ir 2006 m. (Vilniaus g. 20). Jų metu aptiktas apardytas XVI–XVII a. dvarvietės kultūrinis sluoksnis ir fontanų pamatų likučiai (*ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 150–152; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 198–202). Parteryje aptikto fontano vietoje rasti ir XII–XIV a. degintiniams kapams būdingi žalvarinių įkapių fragmentai. 2008 m. tyrinėta vieta yra 29 m į V nuo 2004 ir 2006 m. tyrinėtos vietos.

Archeologiniai žvalgomieji tyrimai atlikti 2008 m. gegužės–birželio mėnesiais iškastos R–V kryptimi 11x2 m dydžio technologinės tranšėjos vietoje. Iš viso ištirtas 12 m^2 plotas. Valant tiriamą plotą, susidurta su molingos maišytos žemės sluoksniu, kuriame vyravo griuvenos bei XVII–XVIII a. radiniai. Sluoksnis vientisas, iki 1,9 m storio, supiltas nuardžius esamą pastatą ir aplinkinius pastatus bei niveliuojant sklypą XIX a. (?) II pusėje. Atkasta dalis pastato pamatų su rūsio tipo patalpa. Atkasti pamatai yra nuo pastato P dalies. Išliko 3 pastato pamato dalys – R, P, ir V pusės. Jos jungiasi tarpusavyje ir iš 3 pusių juosia rūsio tipo patalpą, kurios atidengta dalis yra 4 m ilgio R–V kryptimi ir 2 m pločio Š–P kryptimi. Pastato pamatai nevienodi. Pamatų PV dalis krauta vien iš suguldytų gana stambių lauko riedulių (jų dydžiai – 42x25; 40x35; 43x19x12; 35x25; 60x30 cm), rištų moliu. PV kampe rastas stačias 75x50x33 cm dydžio kampinis akmuo rauplėtu paviršiumi, jungiantis pamatų P ir V dalis. Likusios pamatų dalys krautos iš lauko riedulių (34x27x29 cm, 40x20x13 cm bei panašiai) ir raudonų plytų (28x15x6–8 cm) ar pusplyčių: apatinė pamatų dalis krauta iš lauko riedulių, tarpus užpildant moliu, plytomis ar pusplytėmis, plokščiųjų čerpių nuolaužomis, kita eilė mūryta iš vienos ar dviejų plytų eilių, rišimui naudojant molį. Toks pamato mūrijimo pavyzdys geriausiai išliko statinio R pusėje, kur pamatas yra 32–40 cm pločio ir siekia iki 1,2 m aukštį. Pamatų V ir P dalyse užfiksuoti tarpai – pamatų dalys įgriuvo į buvusio rūsio vidų. V pusėje iš išorės pastato pamatą juosė plytų grindinys, klotas ant plūkto molio sluoksnio. Grindinio lieka-

1 pav. XVII–XVIII a. pamatas ir rūsio grindinys iš Š. M. Brazausko nuotr.

Fig. 1. The 17th–18th-century foundation and basement paving as viewed from the N.

nos atidengtos 1,36 m gylyje. Po plytų grindiniu rastas molio sluoksnis (1 pav.). Atkasta tik dalis pastato pamatų liekanų. Pastatas, sprendžiant iš pamatų, statytas Š–P kryptimi.

Perkasos 1 plote surinkta 900 radinių. Iš jų galima išskirti atskiras grupes: statybinė keramika, puodyninių ir plokščiųjų koklių liekanos, buitinės keramikos fragmentai, stiklo dirbinių fragmentai, geležies dirbiniai, kaulinė medžiaga. Į atskirą grupę išskirti radiniai, aptikti pirminio grindinio sluoksnyje – tarpuose tarp grindinio akmenų. Tai mišri grupė, kurią sudaro nedideli stiklo dirbinių fragmentai (plonasienės taurės), buitinės keramikos likučiai (plonasienių puodynėlių angokraščiai, sienelių fragmentai, ąselė), viena geležinė kaltinė vinis, 3 apvalios švininės muškietų kulkos, žalsvo balzgano stiklo karolis (?), du degintiniai kauliukai bei statybinės keramikos (plytų) nuolaužos. Grindinį, o tuo pačiu ir radinius dengė molio asla, kuri buvo suformuota vėliau. Panašios muškietoms skirtos kulkos, keramikos pavyzdžiai aptikti 2004 ir 2006 m. Kretingos dvaro sodybos parteryje tyrinėtuose XVII–XVIII a. priskirtuose sluoksniuose.

Archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai atlikti ribotame plote pastato viduje, kur atkasta tik dalis pamatų. Rastos pastato liekanos – pamatai su rūsio tipo patalpa, grįsta lauko rieduliais. Pamatų krovimas mišrus – dalis pamatų krauta vien iš stambių lauko riedulių, kita dalis iš akmenų, plytų, tarpus užpildant pusplytėmis ir plokščiųjų čerpių nuolaužomis. Tiek vienu, tiek kitu atveju naudotas molis dėl pastarojo hidroizoliacinių savybių. Dėl tos pačios priežasties gruntas pamatų išorinėje, V pusėje, išplūktas moliu ir ant jo paklotas grindinėlis iš plytų. Pastatas kurį laiką galėjo būti nenaudojamas – viduje aptiktos pamatų įgriuvos į rūsį. Rūsio vietoje rastas vientisas sluoksnis iš molio, griuvenų ir statybinės keramikos, gausios ir įvairios architektūrinės keramikos bei kitų dirbinių rodo, kad pastato liekanos XVIII a. pabaigoje panaudotos kaip vieta remontuojamų ar rekonstruojamų pastatų liekanoms laidoti. Pastato patalpoje nerasta bent kiek stambesnių sutręšusios ar sudegusios medienos liekanų, grindinio ir pamatų akmenys be gaisro pėdsakų, neapdegę. Radiniai, rasti tarpuose tarp grindinio akmenų, leidžia teigti, kad tai pradžioje buvo buitinės paskirties patalpa.

Yra išlikęs XVIII a. sudarytas detalus Kretingos dvaro inventorius (*LVIA*, f. SA–19548). Dvaro sodybos 1771 m. plane šioje vietoje, užtvenkto Dupulčio upelio kairiajame krante, šalia užtvankos, užfiksuotas panašiai orientuotas pastatas (*LVIA*, f. SA–195480, l. 4–5). Inventoriuje nurodyta, kad tai tvartas. Už tvarto į Akmenos upės pusę tęsėsi daržai. Labai tikėtina, kad inventoriuje užfiksuota jau pakeista pastato paskirtis, nes rūsio tipo patal-

pa tvartui nereikalinga. Inventorius sudarytas valdą perėmus Vilniaus vyskupui Ignui Jokūbui Masalskiui, kuris ją paveldėjo iš Mykolo Masalskio. Remiantis nurodytu dokumentu ir archeologinių žvalgymų metu rastų dirbinių datavimu, galima preliminariai teigti, kad pastatas statytas ne vėliau kaip XVII a. viduryje – II pusėje.

Išsamesnį pastato raidos vaizdą ir datavimą patikslintų tolesni atrasto nekilnojamo kultūros objekto – XVII a. dvaro ansamblio dalies – archeologiniai tyrinėjimai.

The grounds of Kretinga manor

In 2008, 12 m^2 was excavated on the grounds of Kretinga manor house and park. During the investigation, part of a building foundation with a basement was unearthed (Fig. 1). The finds discovered inside the foundation boundaries date to the 17th–18th centuries. A similarly oriented building marked as being a stable is shown at this place in the 1771 plan of the manor's grounds. It is very likely that the building's purpose recorded in the inventory had already changed since stables do not need a basement.

Bronius Dakanis

Burbiškio dvaro sodyba

2008 m. vykdyti Burbiškio dvaro sodybos (G107K) (Radviliškio r., Pakalniškių sen.) pastatų – arklidės–karietinės, svirno ir tvarto restauravimo, balandinės, tvenkinių tiltų ir tiltelių atstatymo bei kiti (elektros įvadų ir apšvietimo, vandentiekio bei telefono linijų pravedimo) darbai. Archeologinius tyrimus dėl minėtų objektų restauravimo ir atstatymo projekto parengimo UAB „Projektavimo ir restauravimo institutas" užsakymu, atliko IĮ „Senų senovė". Be to, ieškant senojo dvaro vietos, papildomai ištirta daugiau kaip 20 m^2 bendro ploto, žvalgyta kabelių parko takų apšvietimui tiesimo darbų metu ir 7 radimvietėse atlikta jų fiksacija.

Burbiškio dvarelis archyvinėje medžiagoje nurodomas jau nuo 1692 m. XIX a. pradžioje jo savininkas Ignotas Baženskis performavo dvaro sodybą ir įkūrė naują ūkinį sektorių, o XIX a. pabaigoje Mykolas Baženskis pastatė naują gyvenamąjį kompleksą ir suformavo dvaro parką. Šiuo metu dvaro sodyba priklauso Daugyvenės kultūros istorijos muziejui–draustiniui (Burbiškio dvaro istorijos ekspozicija), kuris, direktoriaus Egidijaus Prascevičiaus iniciatyva, toliau tęsia sodybos atkūrimo darbus (tarybiniu laikotarpiu čia buvo kiaulių ferma).

Žvalgomieji archeologiniai tyrimai vykdyti 23 Burbiškio dvaro sodybos teritorijos vietose: šalia ūkinių pastatų (tvarto arklidės, svirno, balandinės ir sodininko namo), jų viduje (arklidės karietinės ir svirno), tarp minėtų ūkinių pastatų buvusios altanos bei parke ir kitose vietose, kur suprojektuotas lauko apšvietimo elektros kabelių pravedimas. Iš viso ištirtas daugiau kaip 86 m^2 plotas. Tirta nuo 1 iki 4 m^2 dydžio šurfais. Kai kurie šurfai, aptikus archeologinių radinių ar architektūrinių elementų, padidinti iki 4,2 (11), 5,1 (1), 6,0 (1), 6,5 (7) ar net 21,75 (23) m^2.

Tyrimų metu šalia svirno ir tvarto arklidės aptikti akmenų grindiniai, į R nuo Ilgojo tvenkinio kranto ir Š nuo pagrindinio tako link rūmų bei P nuo sodininko namo – tvorų pamatai. Tiriant kalvelės – buvusios altanos vietą tarp pagrindinio tako tilto per Ilgąjį tvenkinį ir dvaro rūmų, surasta senoji Burbiš-